

ДОБА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

(Стенди 4–5)

Стенди № 4–5 представляють матеріали, які висвітлюють період українського державотворення доби Центральної Ради.

Крах самодержавства в Росії та, як наслідок, дезорганізація в Україні окупаційного російського адміністративного та поліцейського апарату насильства і терору вивільнили з вікових кайданів національні сили. Вони й скерували український народ на реалізацію свого невід'ємного права на самовизначення та утворення на етнічних землях Української Самостійної Соборної Держави. Всеукраїнським координаційним та політичним центром масового народного руху стала Українська Центральна Рада (УЦР).

УЦР була створена 4 (17) березня 1917 у Києві представниками патріотичних українських громадських організацій та політичних груп різної соціально-політичної орієнтації — від радикальних самостійників до поміркованих автономістів, а також військовиків, робітників, духовенства, кооператорів, студентства. Головою УЦР обрано М. Грушевського.

Згідно із задумом її творців, УЦР мала стати тимчасовим вищим органом влади в Україні, який сприятиме підготовці і проведенню демократичних виборів до парламенту і формуванню звітного перед ним уряду нової Української держави.

Для ведення поточної роботи УЦР обрала виконавчий комітет УЦР (офіційна назва Комітет Центральної Ради), який згодом перейменовано на Малу Раду. Вона складалася з членів президії й секретарів УЦР та з двох представників від політичних фракцій. Всі важливі справи наперед вирішувалися на засіданнях Малої Ради, а пізніше оформлені проекти затверджував пленум УЦР. За час її існування відбулося 9 пленарних сесій.

На кінець липня 1917 УЦР нараховувала 822 депутати. Члени УЦР належали до таких груп: Всеукраїнська Рада сільських депутатів — 212, Всеукраїнська Рада військових депутатів — 158, Всеукраїнська Рада робітничих депутатів — 100, представники неукраїнських рад робітничих і солдатських депутатів — 50, Українська соціалістична партія — 20,

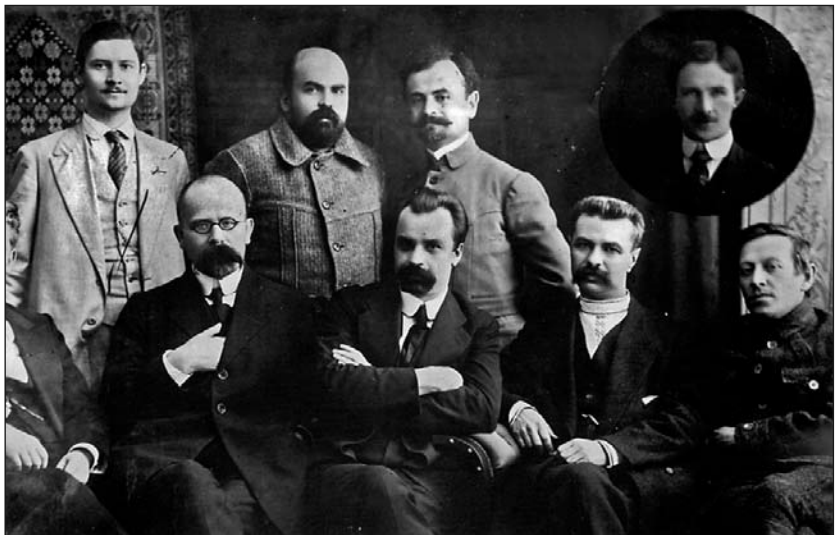
Російська соціалістична партія — 40, Єврейська соціалістична партія — 35, Польська соціалістична партія — 15, представники від міст і губерній — 84, представники професійних, просвітніх, економічних і громадських організацій та інших меншостей (молдаван, німців, татар, білорусів) — 108. З цих 822 осіб обрано Малу Раду в кількості 58 осіб. 18 місць у Малій Раді отримали національні меншини.

Загалом Українська Революція 1917–1918 років в Україні пройшла три етапи. Перший — з березня 1917 р. до квітня 1918 р., коли ліберали і соціал-демократи з числа членів Української Центральної

Ради добивались національно-адміністративної автономії у складі майбутньої Російської Федерації (I Універсал УЦР). На думку тодішніх демократичних утопістів, реформована Росія мала б стати, в свою чергу, членом федерації Європейської від Атлантичного океану до Уралу і Закавказзя, як перехідного етапу до світової демократичної федерації. Однак категоричне несприйняття шовіністичним керівництвом «демократичної Росії» навіть вкрай поміркованих пропозицій української сторони щодо полегшення колоніального гніту в Україні засвідчило, що подібні мрії є міражем, адже поняття «демократія» і «Росія» є несумісними.

Михайло Грушевський
Голова УЦРад

Члени Генерального Секретаріату.

Сидять справа наліво: Симон Петлора, Сергій Єфремов, Володимир Винниченко, Іван Стешенко, Микола Садовський.
Стоять: Борис Мартос, Микола Стасюк, Павло Христюк
1917 р.

Один із чільних українських самостійників М. Міхновський, змальовуючи російсько-українські відносини після Лютневої революції, писав: «Усі росіяни хочуть — унітарної (об'єднательной) Демократичної Республіки, бо росіяни хочуть продовжувати колишнє панування над українцями, українці ж хочуть визволитися з того панування... Московський народ — не та чи інша партія, але весь народ — хоче бути паном над українським народом. З того повстає боротьба між обома народами. Один бореться за своє визволення, другий — за своє панування над першим».

Особливо загострилася ця боротьба після більшовицького перевороту в Росії і приходу до влади в ній тісно пов'язаних з криміналітетом крайніх лівих російських та російськомовних радикалів, які генетично не сприймали навіть ідею незалежності України, виводячи її з ненависних їм «хмельниччини», «гайдамаччини» та «мазепинства». У відродженні Української Самостійної Соборної Держави вони бачили перешкоду в реалізації своїх маніакальних планів створення світової федерації, однак не демократичного об'єднання, а комуністичної диктатури, в якій українському народові було відведене місце раба-постачальника продуктів харчування для інтернаціональної голоти, позбавленого права самому вирішувати свою долю. Так, один з лідерів більшовиків, син багатого цукрозаводчика, але офіційний «пролетар» Г. П'ятаков не соромився заявляти:

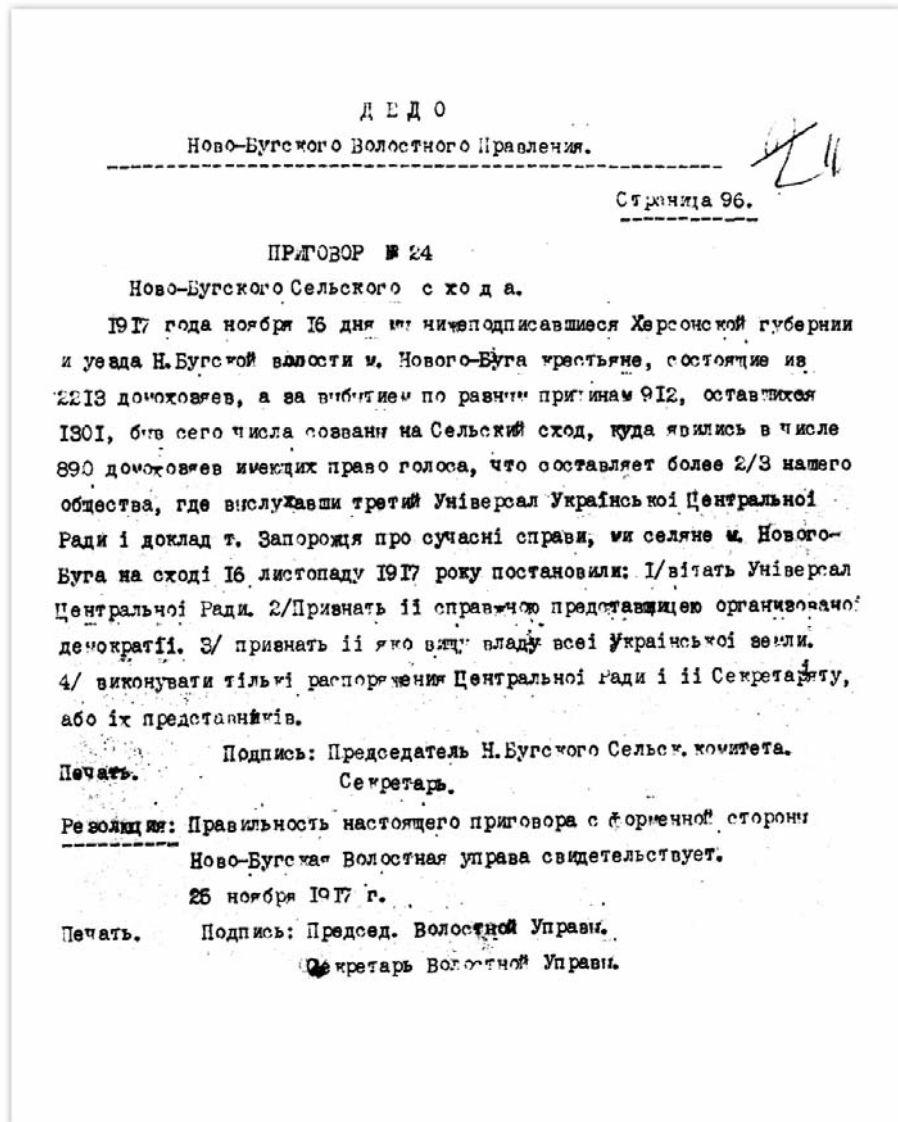
«Самоопределение наций — это бессодержательный голый лозунг. От него мы с божьей помощью отказались, проделав довольно большой и мучительный опыт, проделав этот опыт на окраинах бывшей царской России.

Сейчас идет борьба за утверждение диктатуры пролетариата на Украине, а вы знаете отлично, что судьба Украины представляет громадный интерес не только для рабочих масс этой страны, а и

для рабочих масс России, Латвии, Белоруссии и остальных советских республик. Если Советская Республика установится в Австрии и Германии, то в Украине будут заинтересованы и эти республики. Можем ли мы допустить, чтобы форма существования пролетарско-крестьянской Украины могла бы определяться исключительно и независимо трудящимися массами Украины? Конечно, нет!»

Отже, кремлівські верховоди не визнавали права українських трудящих мати національну державу, самим визначати форму її устрою і володіти в ній владними повноваженнями. Всі ці права вони нахабно узурпували собі.

У боротьбі з російськими шовіністами — і «демократичними», і «пролетарськими» УЦР опиралася на всенародну підтримку. Українці не бажали відновлення на своїй землі чужої російської влади, в якій привабливі обгортки вона б не ховалася.

Ухвала Ново-Бугського сільського сходу про підтримку Української Центральної Ради 16 листопада 1917 р.

Тому цілком логічно, що другий етап Української Революції завершився 20 листопада 1917 р. проголошенням Української Народної Республіки (III Універсал УЦР).

Витримки з Третього Універсалу УЦР

«...Народе Український! ...Однині Україна стає Українською Народньою Республікою...

До установчих Зборів України вся власть творити лад на землях наших, давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству — Генеральному Секретаріатові України...

...Остаточне визначення границь Української Народної Республіки, як що до прилучення частин Курщини, Холмщини, Вороніжчини, так і сумежних губерен і областей, де більшість населення українське, має бути встановлене по згоді зорганізованої волі народів...».

Підготовлений у грудні 1917 року російською агентурою збройний путч проти УЦР у Києві закінчився провалом (вночі 11 грудня були заарештовані його керівники, а 1-й Український корпус під командуванням генерала П. Скоропадського разом із частинами Українського Вільного Козацтва роззброїв коло Жмеринки солдатів російського 2-го гвардійського корпусу, які під проводом своєї комісарші Є. Бош рвалися до Києва). Маріонетки російського комуністичного уряду не зуміли також здобути більшість на Всеукраїнському з'їзді робітничих, солдатських і селянських депутатів 17 грудня 1917 року в Києві. З його 2500 делегатів більшовицька фракція склала тільки 60 делегатів. Не зумівши захопити Україну політичним шахрайством і підступом, Росія вдалася до прямої збройної агресії проти України.

17 грудня 1917 року уряд Леніна в ультимативній формі висунув УЦР неприйнятні та образливі вимоги, а після цього розпочав проти українського народу воєнні дії. Віроломний напад на Україну підтримали розкольницькі «совети» Донецького та Криворізького районів, надавши в розпорядження російських окупантів сформовані з російськомовного люмпену Донбасу збройні банди.

В умовах російсько-української війни пройшов третій етап Української Революції, який завершився 22 січня 1918 р. проголошенням Української Народної Республіки повністю незалежною державою (IV Універсал УЦР).

Четвертий Універсал Української Центральної Ради,

яким було проголошено самостійність УНР

«Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від нікого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу. Зо всіма сусідніми державами, як то: Россія, Польща, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити

в згоді й приязні, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки».

У своїй першій війні проти Української Народної Республіки Росія після перших успіхів все ж зазнала поразки. Однак ця збройна агресія північного сусіда стала показовим уроком не тільки для нього самого, а й для українських демократів УЦР. Разом з димом спалених російськими гарматами домівок киян розвіялася віра у якесь міфічне «слов'янське» чи «православне» братерство російського народу. Голова УЦР М. Грушевський визнав: *«Тепер ми, самим очевидним способом, маємо боротьбу самих народів — великоруського й українського. Один наступає, другий борониться.»*

Історія сих двох «братніх народів» вступила в стадію, про котру оповідає біблійна історія двох братів.

І спитав Бог: Каїне, де твій брат Авель?»

Центральна Рада існувала 13 з половиною місяців — з 17 березня 1917 року до 29 квітня 1918 року. Це був час двох бурхливих революцій — березневої та жовтневої, що знищили підвалини, на яких базувалося старе життя. Центральна Рада віддзеркалювала ці бурхливі події і захоплення значної частини суспільства соціалістичними ідеями.

Як слушно зазначала видатна дослідниця української історії Н. Полонська-Василенко, величезною заслугою Центральної Ради та її проводу було те, що вона поновила в Україні державницьку свідомість, приглушену двома віками російської окупації. Вона перейшла разом з усією Україною протягом року величезну еволюцію — від підданства — через автономію — до незалежної Української Держави. Центральна Рада у тяжкі часи війни та анархії встановила дипломатичні стосунки з державами Антанти, а на Берестейській конференції дістала визнання незалежності від Центральних Держав — ворогів. На цій конференції делегати Центральної Ради, молоді дипломати — початківці, вступили в змагання з досвідченими «сановними» дипломатами чотирьох держав.

Центральна Рада мало зробила протягом року своєї діяльності. Але це був рік плекання самої ідеї парламентарної держави і рік безперестанної боротьби за існування. Головне, що зробила вона, — це добилася визнання прав українського народу на свою державу, свою культуру, свою мову. Головна заслуга Центральної Ради була в тому, що вона заклала фундамент для української школи: укладено було навчальні плани для українських шкіл — народних, середніх, засновано українські гімназії, яких до осені 1917 року було вже 53 (на приватні та громадські кошти). І хоча фактично небагато вдалося зробити у галузі народної освіти, але треба рахуватися з тим опором, який весь час чинили впровадженню української мови педагоги і головним чином батьки, що користалися в школах великим впливом через батьківські комітети. Не можна забувати, що

багато міської людності — росіяни, євреї, зросійщені українці — займали антиукраїнську позицію. Справа українізації посунулася вперед, коли створено міністерство освіти і міністром став В. Прокопович. Тоді складено широкий план українізації школи, заснування українського університету — в Кам'янці–Подільському, народних університетів в Києві, Харкові, Одесі, професійних шкіл, Педагогічної Академії та Академії Мистецтва у Києві. Ці плани і почини ширше здійснювалися в часи гетьманської держави.

Не зважаючи на технічні та фінансові перешкоди, в Україні відкривалися українські видавництва, які друкували підручники для шкіл. У 1917 р. видано в Україні 677 назв українських книжок та виходило 63 періодичних видання. Засновано український театр, вжито заходів для заснування українських музеїв.

Треба поставити на конто Центральній Раді скупчення в міністерствах та відомствах кадрів українських працівників різних фахів. Усі вони, за невеликими винятками, залишилися працювати і після встановлення в Україні Гетьманату 29 квітня 1918 року.

Хронологія історичних подій

1917 рік

24 червня

Проголошення на Софійській площі у Києві Першого Універсалу Української Центральної Ради (УЦР).

28 червня

УЦР обирає Генеральний Секретаріат як орган державної влади й доручає йому зреалізувати всі національні домагання українського народу.

11 липня

До Києва прибули міністри Тимчасового уряду Керенський, Церетелі й Терещенко на переговори з УЦР.

14 липня

УЦР ухвалила: до складу Малої Ради мають входити 40 представників від українців і 18 від національних меншин.

16 липня

Мала Рада ухвалює Другий Універсал.

29 липня

Мала Рада ухвалила Статут вищого управління України.

8 серпня

З Києва на фронт виїжджає полк ім. Богдана Хмельницького. На ст. Пост–Волинський їх обстріляли московські кірасири і донці, які вбили кілька десятків українців.

17 серпня

Тимчасовий уряд видав Тимчасову інструкцію для Генерального Секретаріату Тимчасового уряду в Україні, якою визнавалася компетенція Генерального Секретаріату лише на 5 губерній: Київську, Волинську, Полтавську, Чернігівську та Подільську.

22 вересня

Мала Рада ухвалила постанову про Українські Установчі Збори. Представники національних меншин в Малій Раді стали на бік російських «єдинонеділимців» і засудили наміри України відділитися від Росії.

27 вересня

У Петрограді розпочалася Державна Демократична Народа. Коли делегати від України почали висловлювати українські домагання, їх не захотіли слухати, пролунали вигуки: «В Сибір цих усатих хохлов».

13 жовтня

Російський Тимчасовий уряд за донесенням Київської судової палати розпочинає слідство щодо Генерального Секретаріату за намір скликати Українські Установчі Збори.

7 листопада

У Петрограді більшовики здійснили державний переворот. Мала Рада на надзвичайному засіданні обрала Крайовий комітет для охорони революції в Україні. Комітет видав відозву до громадян України у справі подій в Петрограді та оголосив про поширення своїх повноважень на 9 українських губерній.

8 листопада

УЦР ухвалила резолюцію з осудом більшовицького путчу. Делегати від російської партії більшовиків на знак протесту покинули Крайовий Комітет і вийшли зі складу УЦР.

9 листопада

Начальник Київської округи ген. Квіцинський відмовився визнати Крайовий Комітет охорони революції, тому останній вирішив припинити свою діяльність і передав повноваження Генеральному Секретаріату УЦР.

11 листопада

Арештовано членів революційного комітету більшовиків. УЦР ухвалює за основу законопроект про вибори до Українських Установчих Зборів і доручає Малій Раді остаточно затвердити закон і провести вибори.

13 листопада

УЦР поширила свій вплив на українські етнічні землі: Херсонщину, Катеринославщину, Харківщину, материкову Таврію і частини Курщини і Вороніжчини.

Було ухвалено рішення перевести Київ на мирне становище, вивести всі війська, що прибули з фронту і передати владу УЦР.

14 листопада

УЦР і Генеральний Секретаріат визнані за крайову владу. Генеральний секретар військових справ С. Петлюра підпорядковує київську міліцію українській владі

20 листопада

Після проголошення Третього Універсалу депутат від Російської партії кадетів В. Крупков і представник Польського Центру В. Рудницький відмовилися від своїх мандатів УЦР

21 листопада

Генеральний Секретар військових справ С. Петлюра призначив ген. П. Скоропадського командувачем військ Правобережної України й підпорядкував йому всі дислоковані там військові частини.

22 листопада

На Софійській площі у присутності французької, італійської і румунської місії урочисто оприлюднено Третій Універсал. Аналогічні заходи відбулись у Полтаві, Катеринославі, Одесі та інших великих містах України.

27 листопада

УЦР за пропозицією представника Холмщини Тимоша Олесюка ухвалила резолюцію у справі Холмщини й Підляшшя, протестуючи проти прилучення цих прадавніх українських земель до Польщі.

29 листопада

За наказом Генерального Секретаріату у ніч на 30 листопада обеззброєно всі збільшовичені російські полки, що дислокувалися в Києві, попередивши тим самим повстання проти УЦР.

30 листопада

Генеральний Секретаріат видав відозву до війська, фронту і тилу, у якій висловлена позиція України щодо більшовиків, а саме: Рада Народних Комісарів не визнається законною владою Росії.

Мала Рада ухвалює закон «Про Українські Установчі Збори». Встановлено кількісний склад — 301 член: від Київщини — 45, Волині — 30, Поділля — 30, Катеринославщини — 36, Полтавщини — 30, Херсонщини — 34, Харківщини — 35, Таврії — 9, Чернігівщини — 27, Острогозької округи — 15. Один депутат обирається від 100 000 населення, право голосу мають громадяни починаючи з віку 20 років. Обрано Головну виборчу комісію до Українських Установчих Зборів.

14–15 грудня

Мала Рада ухвалює закон про Генеральний суд, найвищу судову установу Української Народної Республіки. Військові місії союзників Росії покинули Могилів над Дніпром і переїхали до Києва. Уряд Франції 18 грудня повідомив про своє бажання мати дипломатичні відносини з Україною. Подібне бажання задекларувала Англія.

19 грудня

Перший З'їзд рад робітничих, солдатських та селянських депутатів України висловив повну довіру УЦР і Генеральному Секретаріатові та видав відозву, у якій засудив ультиматум Леніна–Троцького.

22 грудня

Мала Рада ухвалила закон про податки і збори. Цим законом всі податки і збори належать до Державного скарбу України.

23 грудня

Мала Рада вислухала і обговорила ноту Генерального Секретаріату до всіх держав, що вели війну, про необхідність закінчення війни і запропонувала умови миру.

Генеральний Секретаріат визначив склад української делегації на мирні переговори до Берестя.

25 грудня

Від Мирної конференції у Бересті надійшла телеграма, щоб Україна приєдналася до переговорів.

1918 рік

3 січня

Генерала Табуї призначено комісаром Французької Республіки при Уряді Української Народної Республіки.

6 січня

Українська мирна делегація у Бересті розпочала переговори про мир з Центральними Державами. Голова делегації В. Голубович вимагає визнання України самостійною державою, прилучення до України Холмщини й Підляшшя та проведення в тих провінціях Австро–Угорщини, в яких чисельно переважала українська людність (Галичина, Буковина й Закарпаття), плебісциту у справі їх прилучення до України.

9 січня

На виборах до Українських Установчих Зборів обрано 171 делегата.

10–12 січня

Центральні Держави визнають українську делегацію на переговорах у Бересті самостійною та уповноваженою вести переговори від імені Української Народної Республіки.

16 січня

Мала Рада ухвалила закон про утворення Української Народної Армії на її комплектування за міліційним принципом.

22 січня

Мала Рада ухвалює закон про національно-персональну автономію. За остаточний текст Четвертого Універсалу проголосували: «за» — 39 голосів, «проти» — 4 голоси, «утримались» — 6.

29 січня

Студентська молодь Києва звела бій під Крутами з переважаючими силами російських більшовиків.

9 лютого

Підписано мирний договір у Бересті між Українською Народною Республікою та Німеччиною, Австро–Угорщиною, Болгарією і Туреччиною.

10 лютого

Під натиском російських більшовицьких військ УЦР і Уряд УНР евакуювались до Житомира.

21 лютого

Українська мирна делегація видала відозву «До всіх громадян Української Народної Республіки» про причини приходу німецьких військ в Україну.

27 лютого

УЦР ухвалює закон про запровадження в Україні нового стилю літочислення, за яким календар посувається на 13 днів вперед. Мала Рада ухвалила закон про нову монетну систему. Грошовою одиницею стала гривня, яка мала 8,712 доль чистого золота.

Ухвалено закон про герб Української Народної Республіки — Тризуб.

2 березня

Мала Рада ухвалила закон про громадянство в Українській Народній Республіці. Мала Рада ухвалила закон про новий адміністративний устрій. Замість російських губерній запроваджуються 30 земель.

3 березня

Член УЦР М. Любинський звернувся до українців–військовополонених Німеччини і Австро–Угорщини із закликом формувати національні військові частини та повертатись на Батьківщину для її захисту.

18 березня

Частина полеглих під Крутами юнаків перепоховано в Києві.

11 квітня

Визначено дату скликання Українських Установчих зборів — 12 травня 1918 року.

13 квітня

Ухвалено резолюцію УЦР з осудом анексії Бессарабії урядом Румунії.

23 квітня

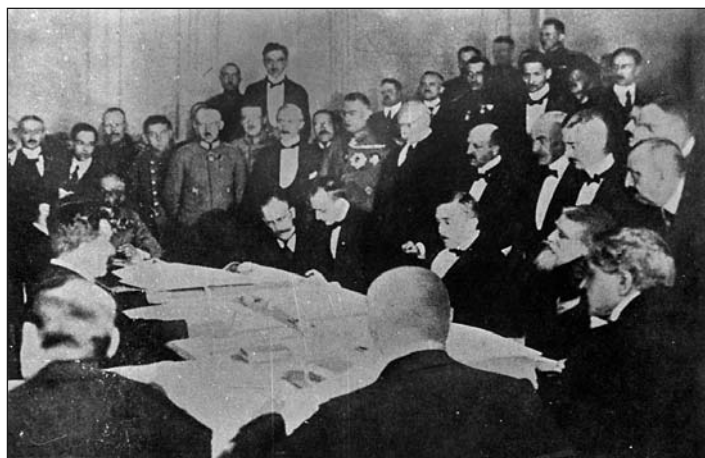
Підписано господарський договір між УНР і Німеччиною та Австро–Угорщиною.

25 квітня

Ухвалено закон про створення Головної економічної ради УНР.

29 квітня

Ухвалено проект Конституції УНР.

Делегація УНР під час підписання Берестейського мирного договору 9 лютого 1918 р.

Сотня Січових стрільців під час військових занять Київ, 1918 р.